

Pormestari Jan Vapaavuori
Kaupunkisymposium, Helsinki 21.3.2018

Hyvät kaupunkien ystävät!

Joukkoliikennettä voi tarkastella kahdesta tulokulmasta. Joukkoliikenteeseen kannattaa panostaa siellä missä on joukkoja. Tai sitten joukkoliikenteeseen kannattaa panostaa siellä missä ei ole joukkoja, jotta joukkoliikennettä olisi sielläkin, missä ei ole joukkoja. Nämä molemmat ovat loogisia tulokulmia. Toinen näistä on kaupunkipoliittinen tulokulma, toinen ei.

Kaupunkipolitiikassa on kuitenkin kyse paljosta muusta ja paljon syvällisemmistä kysymyksistä kun liikennemäärärahojen jaosta eri puolille maata, joihin keskustelu aivan liian helposti kilpistyy. Kyse on yhteiskunnallisten asioiden katsomisesta läpileikkaavasti kaupunkienkin näkökulmasta. Kyse on niiden asioiden paikallistamisesta, jotka ovat kaupungeissa toisin kun muualla ja sen arvioimisesta mitä toimia nämä erot oikeuttavat ja edellyttävät. Kyse on kaupungistumisilmiön ja sen lukuisten seurausvaikutusten ymmärtämisestä ja ratkaisujen hakemisesta sekä kaupunkien mahdollisuuksien vahvistamiseen että heikkouksien lievittämiseen.

Antiikin filosofin Aristoteleen mukaan ihmiset muuttavat kaupunkiin hankkiakseen työtä ja elantoa, mutta jäävät sinne elääkseen hyvän elämän.

Tuon ajan kaupunkivaltiot olivat itsenäisiä ja riippumattomia alueita tai pienempien kylien yhteenliittymiä, joilla oli omat instituutiot ja valtiomuoto. Peruja sieltä on myös suomalaisten kaupunkien demokraattiseen päätöksentekoon pohjautuva hallintojärjestelmä.

Pitkän kansallisvaltioita korostaneen aikakauden jälkeen kaupunkien merkitys elää tällä hetkellä uutta renessanssia. Kaupungit nähdään kykeneviksi sellaiseen merkitykselliseen päätöksentekoon ja toimeenpanoon, jota paikallisten kysymysten ohella jopa globaalien haasteiden ratkaiseminen edellyttää, ja joka on kansallisvaltioille eri syistä muodostunut kovin kivuliaaksi.

Globaali talous on yhä vahvemmin kaupunkien ja kaupunkiseutujen ja vastaavasti vähemmän valtioiden välistä kilpailua. Emme niinkään kuule ihmisten suunnittelevan lomareissuja Hollantiin, vaikka Amsterdam lomakohteena vetää hyvin. Emme juurikaan kohtaa modernia sarjayrittäjää, joka suunnittelee startup'n perustamista ensisijaisesti Saksaan, vaikka Berliini voisikin kiehtoa.

Kaupunkien perusydin on edelleen sama kuin 2300 vuotta sitten. Globaalin talouden lainalaisuudet luovat niissä yliverlaisia mahdollisuuksia toimeentulon hankkimiseen. Nykypäivän kaupungit ovat aiempien esikuviansa tapaan asukkailleen eräänlaisia turvapaikkoja. Turvaa tarjotaan työpaikkojen, palveluiden tai yhteisön muodossa. Turvan ohella kaupunkien tarjoamia mahdollisuuksia, urbaania elämäntapaa, kohtaamisia ja pöhinää sekä ylipäänsä kaupunkien tarjoamaa mahdollisuuksien kirjoa arvostetaan entistä vahvemmin. Ihmiset eri puolilla maailmaa muuttavat kaupunkeihin yhä kiihtyvään tahtiin, omasta vapaasta tahdostaan. Hankkiakseen työtä ja elantoa, mutta viime kädessä elääkseen hyvän elämän.

Tämä ei tarkoita sitä, etteikö työtä, elantoa ja hyvää elämää olisi muuallakin. Jokaisella on kuitenkin vapaa oikeus itse valita, ja niiden määrä, jotka valitsevat kaupungit, kasvaa koko ajan.

Ingen vet med säkerhet hur framtiden ser ut, men generellt förutspår man att år 2050 (två tusen-femtio) bor redan två tredjedelar av jordens befolkning i städer. Finland är inte immun mot denna utveckling. Vi är ett av Europas minst urbaniserade länder, och det är troligt att just här kommer inflyttningen till städer att fortsätta starkt.

Faktat ja tilastot todistavat, että kaupungistuminen on globaali megatrendi, eikä mikään tykkäämiskysymys. Sen siunauksellisuudesta voi olla montaa mieltä. On itsestään selvää, että kaupungistumiseen liittyy monien etujen ohella myös kiistattomia ongelmia ja lieveilmiöitä. Se ei muuksi muuta sitä, että kaupungistumisessa on kyse yhdestä maailmaa eniten muuttavista kehityskuluista globalisaation, ilmastonmuutoksen, digitalisaation, demografisen kehityksen ja vaurauden uudelleenjakautumisen ohella.

Näillä kaikilla on myös vahvoja yhteyksiä toisiinsa. Maailman ilot ja myös murheet kasautuvat entistä vahvemmin kaupunkeihin.

Kaupunkielämän nurjat puolet itse asiassa vain korostavat vastuuta ottaa kaupungit tosissaan. Tai ainakin kaupungeissa asuvat ihmiset tosissaan. Tulevaisuuden kaupunkeja – tai kaupunkien tulevaisuutta – määrittää pitkälti se, miten me kaupungistumiskehitykseen, sen etuihin ja lieveilmiöihin suhtaudumme – otammeko ylipäänsä vakavasti sen, mitä maailmassa ympärillämme tapahtuu. Ydinkysymys on, harjoitamme me tässä maassa politiikkaa, joka on megatrendirelevanttia.

Miljoonat ja miljoonat ihmiset eri puolilla maailmaa etsivät ratkaisuja kaupungistumisen mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Myös valtakunnan tason kaupunkipolitiikkaa tulisi harjoittaa samoista lähtökohdista käsin.

Elämä kaupungeissa eriytyy pienempien paikkakuntien ja harvemmin asuttujen alueiden arvoista, normeista ja käytännöistä. Suhtautuminen vaikkapa monikulttuurisuuteen, auton omistamiseen tai ravintolassa syömiseen vaihtelee maassa jo nyt olennaisesti riippuen siitä, missä itse kukin asuu ja elää.

Olenainen kysymys on, ymmärrämmekö ja tunnustammeko sen, että Suomenkin kaltaisessa maassa on kovin erilaisia alueita, ja että erilaistuminen jatkuu, halusimmepa tai emme.

Valitettava tosiasia on, että kaupunkien rooli poliittisessa debatissamme on kovin vähäinen. Kansallisen tason agendalla kaupunkipolitiikkaan ei juuri törmää. Havahduimme viime kesänä Helsingin kaupunginhallituksessa siihen, ettei sana kaupunki tainnut esiintyä kertaakaan luonnoksessa valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Professori Mari Vaattovaara puolestaan kirjoittaa Kaupunkien aikakausi -julkaisussa, että ”Saimaannorppakin on tunnustettu valtakunnantason politiikan kohteeksi selkeämmin kuin suurimmat kaupungit”.

Kuin taikaiskusta, kaupunkipolitiikka on kuitenkin päässyt otsikkotasolla eduskunnan täysistunnon agendalle tänään. Eduskunta käy juuri tänään ajankohtaiskeskustelun otsikolla ”Suomen aluekehitys, kaupunki- ja maaseutupolitiikka sekä seutukuntien

mahdollisuudet”. Tämän takia emme näe paikalle lupautunutta kunta- ja hallintoministeriä iltapäivän paneelissamme.

Osa meistä uskoo sattumiin, osa ei.

Kaupungistumisen myötä kaupunkien merkitys kasvaa. Se ja ratkaisuvallan siirtyminen kaupunkeihin selittyy pitkälti kaupunkien kyvyllä hallita laajoja kokonaisuuksia. Menestys seuraa taidosta panostaa samanaikaisesti väestön hyvinvointiin ja osallisuuteen, kulttuuriseen ja sivistykselliseen rikkauteen sekä yritystoiminnan, työllisyyden ja elinvoiman edistämiseen. Esimerkiksi menestyvän kaupungin elinkeino- ja innovaatiopolitiikka kytkeytyy tiiviisti kaupungin muuhun toimintaan kaupunkien omistamien yhtiöiden konserniohjauksesta koulutukseen ja tonttipolitiikkaan. Maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyy niin ikään laaja valikoima kysymyksiä koulutuksesta ja asuntopolitiikasta työllisyyspalveluihin ja sosiaali- ja terveystoimen palveluihin. Hyvä lopputulos vaatii monipuolista keinovalikoimaa ja kaikkien narujen pitämistä samoissa käsissä.

Kaupunkipolitiikassa on kyse paljosta muusta kuin hallinnosta, josta viime aikoina on eniten taitettu peistä. Hallinnossa on kuitenkin kyse järkevien puitteiden luomisesta tarkoituksenmukaiselle toiminnalle, ei itseisarvosta sinänsä, mitä mielikuvaa on viime aikoina ollut vaikea välttää. Hallinnon pitäisi sopeutua tai jopa ottaa etunojaa tulevan maailman todellisuuteen, ei kurkottaa kouristuksenomaisesti menneeseen. Hallinnonkin pitäisi tunnistaa, että maailma on erilaisissa paikoissa erilainen ja erilaistuu edelleen. Hallinnonkin pitäisi tunnustaa, että kaupungistuminen jatkuu ja kaupunkien merkitys kasvaa. Tykättiin tästä tai ei. Oikein tai väärin. Hyvä tai huono.

Ymmärrän hyvin, ettei kansallisia rakenteita voi luoda pelkästään, eikä ehkä edes ensisijaisesti kaupunkien tulokulmasta. Kaupunkiulottuvuuden täydellinen sivuuttaminen on kuitenkin ihan eri asia, jota olisi helppo pitää vain vaarattomana kansallisromanttisena tuulahduksena, ellei se nyky-Suomessa olisi arkitodellisuutta, vieläpä maan historian suurinta hallintoreformia viriteltäessä.

Isoilla ja pienillä kaupungeilla ja maaseudulla on kullakin omat erityisvahvuusalueensa. Poliittikkaa tulisi harjoittaa siten, että niin kaupungeilla kuin maaseudulla on mahdollisuudet

panostaa heikkouksiinsa ja kehittää entisestään vahvuuksiaan. Hyvinvointi-Suomi tarvitsee voimakkaita, kasautumishyötyihin nojaavia kaupunkitalouksia, vetovoimaisia seutukaupunkeja ja elävien kylien maaseutu-Suomea. Kaikenlaiset tasapäistämisharjoitukset, viittaamatta tietenkään mihinkään vireillä olevaan, sitä vastoin pienentävät yhteistä pottia ja heikentävät pahimmillaan niin maaseudun kuin kaupunkien mahdollisuuksia hyödyntää omaa potentiaaliaan.

Viekkainta vastakkainasettelua muuten on väittää jonkun toisen harjoittavan vastakkainasettelua. Puhuminen kaupunkien puolesta ei ole ketään vastaan, kuten ei ole puhe maaseudunkaan puolesta. Ei voi olla niin, että toinen näistä on hyveellisyyden mittari ja toinen puolirikollista häiriökäyttäytymistä.

Globaali kilpailu ja etenevä kaupungistuminen korostavat tarvetta ajattelutavan muutokseen. Isojen kaupunkien ei pitäisi olla pelkkänä mainintana politiikan ja uudistusten sivulauseissa tai alaviitteissä. Kaupunkien rakentumiseen liittyvät tavoitelinjaukset eivät saa professori Anssi Joutsiniemeä lainaten ”liudentua keskustelua jäsentäväksi mitänsanomattomuuksiksi”.

Suomessa ei ole vahvaa kaupunkipoliittista tai kaupunkitutkimuksellista perinnettä ja traditiota. Rehellisyyden nimissä kaupunkienkin on tässä suhteessa katsottava peiliin. Kaupunkipolitiikan ja -tutkimuksen hiljaiselo on johtunut osittain myös kaupunkien oman aktiivisuuden puutteesta. Maaseutupolitiikkaa ja -tutkimusta on harrastettu hartaasti ja antaumuksella jo vuosikymmeniä. Iso kiitos tästä kuuluu maaseudun omalle edunvalvonnalle. Tästä tutkimuksesta on kuitenkin ollut hyötyä koko Suomelle.

En fördjupat förstående för städers behov och betydelse skulle också gynna hela Finland. Jag har ofta frågat – och frågar om och om - att är det faktiskt så, att någon tror att landet skulle må bättre om dess enda metropolområde och dess största stadsregioner skulle må sämre? På detta har jag aldrig hört någon svara jakande. Budskapet har trots det inte gått hem. Därför behöver vi starkare stadspolitisk debatt, mer verkningfull stadspolitisk forskning och mod att ta i försvar också landets tysta majoritet – stadsborna.

Tämä Symposium on rakennettu kaupunkeja koskevan yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi ja kaupunkipolitiikan oikeanlaisten tekojen tunnistamiseksi.

Uusien sytykkeiden, innovaatioiden ja menestyksen ainesosien äärelle meidät voivat johdattaa tutkijat ja tiedeyhteisö, joita on yhä tärkeämpää kuunnella, kun todellisuus muodostuu entistä monimutkaisemmaksi. Suomessa kaupunkeja koskeva tutkimus on ollut varsin hajallaan eri tutkimusorganisaatioissa ja syvemmän ymmärryksen syntymiseen tarvitsisimme tältäkin osin hieman enemmän koordinaatiota ja rajojen ylittämistä. Tärkeää on, professori Jarmo Vakkurin sanoin myös miettiä ”tutkimuksen jalostumista kaupunkipoliittiseen päätöksentekoon”.

Julkaisimme tämän ensimmäisen Helsinki-Symposiumin yhteydessä kokoelman arvostettujen, suomalaisten kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja, joissa pohditaan kaupunkipoliittikan tulevaisuutta. Haluan tässä yhteydessä kiittää koko tutkijayhteisön panosta Kaupunkien aikakausi -julkaisun tekemisessä. Tämä on erinomainen lähtölaukaus niin aktiivisemmalle kaupunkitutkimukselle kuin kaupunkipoliitikallekin.

Tutkijoiden resepti 2020-luvun kaupunkipoliittikan ytimeksi on mielestäni kohtalaisen selvä. Tarvitsemme paikalliset erityispiirteet huomioivaa kehittämistä sekä lähestymistapoja, joilla kaupunkien potentiaali kyetään hyödyntämään. Kaupungit tarvitsevat ”lisää tilaa, lisää edellytyksiä ja lisää kannustimia”, kuten dosentti Juha Kostiainen Symposium-julkaisussa toteaa.

Helsinki on asettanut itselleen kunnianhimoiset tavoitteet. Haluamme strategiamme mukaan olla mm. maailman toimivin kaupunki ja parhaiten digitalisaatiota hyödyntävä kaupunki. Haluamme pärjätä kovassa kansainvälisessä kilpailussa, niin työn ja toimeentulon kuin hyvän elämän edellytysten luomisessa.

Helsingissä on suomalaisittain tavanomaista enemmän menestystä ja hyvinvointia. Tiedostamme, että olemme maan ylivoimaisesti suurin ja kansainvälin kaupunki ja vahvan kasvumme takia kasvavassa määrin vastuussa koko maan menestyksestä. Tästä pitää myös pystyä tekemään oikeat johtopäätökset. Meille ei riitä, että pärjäämme mukavasti tai edes hyvin. Ja vaikka se meille riittäisi, se ei voi riittää tälle maalle. Me emme vertaa itseämme maan muihin kaupunkeihin, vaan Itämeren alueen muihin metropoleihin.

Mutta niin on meillä monin osin enemmän pahoinvointiakin. On globaali ilmiö, että monet sosiaaliset lieveilmiöt keskittyvät juuri suurimpiin kaupunkeihin. Aito huoli yhteiskuntamme vähäosaisimmista on jo yksinään riittävä syy kaupunkipolitiikan olennaiselle terästämiselle.

Niin mitätöntä kaupunkipolitiikkaa ei tässä maassa voi harjoittaa, eikä niin pöljää hallintouudistusta toteuttaa, etteivätkö suurimmat ja kilpailukykyisimmät kaupunkimme kansallisissa maakuntasarjoissa pärjäisi. On kuitenkin kansallinen etu, että muutama kaupunkimme kisaisi myös maailmanliigassa. Mitä useampi, sitä parempi.

Elämässä on valtava määrä asioita joista osa tykkää ja osa ei. Ei kaupunkienkaan olemassaolosta kenenkään tarvitse riemastua, vaikka se samaan aikaan on monille valtava innoituksen lähde ja elämänsisällön tuoja. Ei tarvitse kenenkään tykätä siitä, että yksistään maan 21 suurimmassa kaupungissa asuu yli puolet kaikista suomalaisista kanssaihmisistä. Eikä tarvitse kenenkään riemunkiljahduksiin heittäytyä sen takia, että varsinkin isoissa kaupungeissa on useita sellaisia ulottuvuuksia, joilla ne relevantilla tavalla poikkeavat pienemmistä paikkakunnista.

Näin nyt kuitenkin vaan on. Siksi on aiheellista perehtyä ja paneutua tarkemmin tähän viime vuosina eri syistä liian vähälle huomiolle jääneeseen teemaan. Kiitoksia siis kaikille, että olette halunneet tulla tänne ja tervetuloa pohtimaan kanssamme kaupunkipolitiikan ja kaupunkitutkimuksen syvintä olemusta, tarvetta ja tasoa – oli se sitten puolirikollista häiriökäyttäytymistä tai ei.